

**Zegamako
DOCTRINA CHRISTIANA (1741)**

Frantzisko Ondarra

ZEGAMAKO DOCTRINA CHRISTIANA (1741)

FRANTZISKO ONDARRA

SARRERA

Hemen ikus dezakezuen Kristau Ikasbide hau Iraizozko Polikarpo Aitak izan zuen; nork emana eta nondik etorria zen ez zekiela. Bertaz hitz egin genuen EUSKERA aldizkarian¹, aurkezpen gisa.

Esku-idatziak 68 orri ditu, aurreko aldetik bakarrik zenbatuak. Bukaeran bi orri edo falta direla uste dugu, horietako batean aurkibidea zegoelarik. Honela irakurtzen dugu 1. orrialdean, barruko bazterrean behetik gora idatzirik: «(En el) indice que al fin tiene, se reconocerá lo que contiene». Badaiteke asieran ere beste orriren bat faltatzea, zenbatu gabea, liburuaren izena edo horrelako zenbaitekin. Orrien luzera-zabalera hau da: ca. 204 x ca. 150 mm. Zenbait orriren puntak hautsi egin eta falta dira.

Letra haundiz dago idatzia. Bete-beterik dauden orrialdeek hamasei lerro hartzen dituzte, eta lerro luzeenak 32 bat letra ditu.

Nork idatzia

Ez dakigu nork idatzia den. Hala ere, uste dugu *Martin de Urteaga* daitekeela izan egilea. «Martin de Vrteaga», «1741» eta errubrika bat ageri dira 25. orrialdean, denak esku batek eta tinta berdinez idatziak, uste dugunez. Bere izena idaztean erabiltzen dituen letrak edo horien antzekoak ageri dira liburuan zehar, doktrinaren zati bakoitzaren izenburua edo tituloa ipintzen duenean.

(1) Francisco ONDARRA, *Polikarpo Aitak zituen euskal esku-idatzi zaharren aurkezpena*, Euskera, 1981, 633-649.

Bestalde, *Urteaga* deitura duten zenbait pertsonen izenak ikus daitezke orrialdeen bazterretan: «Jph Juaquin de Vrteaga de 1780» (2. orrialdean); «Jose Lorenzo de Vrteaga» (4); «Agustin Matias de Vrteaga» (4at.); «Jose Agustin de Vrteaga» (31); «Joseph de Vrteaga el Sobrino» (55at.); «Dr Dr Martin ygnacio de Vrteaga (...) Procurador Amigo mio y Señor» (6); «d Mrn Ygnacio de Vrteaga» (10); «Martin ygnacio de Vrteaga (eta errubrika) muchas veses me estado halla comprando Rogativas» (27); «Mrn Ygn.^o de Vrteaga» eta «Martin ygnacio de Vrteaga» (19); «Es la doc Dctr X Cht.^{na} de Mrn Ygn.^o»³ (55at.).

Azkeneko hau ere, *Martin Ignazio de Urteaga*, daiteke izan egi-lea, pasarte hori kontutan hartzen badugu.

Beste izenik ere ageri da. «D.ⁿ Martin de Olaran» (5at.; 19; 23; 33) edo «D.ⁿ Martin de Olarran» (19); «Juan Bautista de Lasa» (8); «Phelipe Santiago de Gaynza» (13); «Lorenzio (sic -zio) de Gauilondo» (44); «D.ⁿ Juan Antonio de Larra» (64); «Juan Jose yguarran» (sic -rr-) (65 at.); «Baptista de Ynssausti» (66at.); «Josepa» (67at.). Maisu baten izena ere badakigu: «Buen Mro que es dho Manuel de Arrieta/ 1741 me estuvo (sic -o) halla con aquel ora es Vr(tea)ga»⁴ (1), eta «D.ⁿ Manuel de Arrieta Mro» (15).

Nondik nora ibilia

Herri izenak ere ageri dira, gehienak kaligrafia ariketak edo. «Cegamaco Escolan» irakurtzen dugu 11. orrialdean; baita ere *Olaberria*: «Bere adisquide Agustin Matias de Vrteaga Olarria (sic)» (11at.); «Por Decir Jose Agustin de Vrteaga año de 1840 En Olaverria» (12); eta «Vrteaga en olaberia (sic) tambien» (58).

Pentsa daiteke gure doktrinaren ale hau Zegamatik Olaberriara joan zela, eta hori XVIII. mendean bertan edo XIX. mendean asieran gertatu zela. Aipatu ditugun lehenbiziko eta hirugarren adibideak garai horretakoak dira; bigarrena, berriz, XIX. mendeko grafiaz dago idatzirik, bertan aipatzen den urteari dagokion bezala.

(2) Orrialdearen zatia hautsirik dago eta ezin da irakurri hor zegoena.

(3) Esku batek «Es la doc Dctr X Cht.^{na}» eta beste batek «de Mrn Ygn.» ote? Ezin dugu esan, ez ukatu ere.

(4) Hautsirik puska bat hemen, hiru bat letra hartzen dituela.

Zenbait urte ere izendatzen dira. Hala, «Cegamaco Escolan... eracustendan moduan milla, zazpireun, eta berrogey, eta batgarren vrtean» (11); «1741» eta «Martin de Vrteaga» (25); «Jph Juquin de Vrteaga de 1780» (2); «Año de 1781 Joseph Juquin de Vrteaga» (17; 34; 53); «1782 Años Joseph Lorenzo de Vrteaga» (6); «Por Decir Jose Agustin de Vrteaga año de 1840 En Olaverria» (12); «Año 1843 año 14 (gero ezabatzen du 14 hau) Jose Agustin de Vrteaga» (31).

Beraz, asi 1741. urtetik eta 1843. urtea urte, *Vrteaga* deitura duen familia batek gorde izan du ale hau. Familia hori XIX. mendean Olaberrian bizi zen, Zegamatik oso gertu dagoen herrian. Nola ailegatu zen Lekarozera, ez dakigu; bainan badaiteke Olaberriatik etortzea. Eskuidatziaren barruan badago kartulinazko fitxa bat, honako hitz hauek erakusten dituen inprimaturik: «Envío de JOSE URTEAGA/ OLAVERRÍA. (Guipúzcoa)/ Continen». Fitxa edo txartel hori gure garai hauetako gauza bat da.

Noiz idatzia

Guk daukagun ale hau 1741. urtean izan zen aldatua —itzulia ere bai ote?—. Honela irakurtzen dugu: «Doctrina Christianaren explicacioa Cegamaco Escolan (Gaztelinaz ostean) eracustendan moduan, milla, zazpireun, eta berrogey, eta batgarren vrtean» (11).

Juan de Irazuzta-ren itzulpenaren lehengo argitaldia, dakigunez, 1739. urtekoa delarik, badaiteke Zegamakoa zaharragoa izatea.

Bazterretan euskaraz

Orrialdeen bazterretan euskarazko zenbait pasarte ageri dira. Hola, «Bere adis quide Agustin Matias de Vrteaga Olarria» (11at.); «Consideratu beardegu Munduan Nolaguertatuco gueraren Errio (sic -rr-) zaco⁵ orduan» (51); bigarren pasartearen egileak berak beste hau ere idatzi du: «Eta bildura (sic -r-) beti beardegu egon Ceruageugana»⁶ (57); beste batek, hemeretzigarren mendean honak, hau utzi digu: «Sacerdote Jounac (sic Jo-) consagan (sic)» (56at.).

(5) *Errio* eta *zaco* bi hitz balira bezala daude idatzirik.

(6) Hola ipintzen du, dena batean eta «*geugana*».

Idazkera

Zenbait puntu ematen ditugu hemen.

h-. Asieran ez da ageri euskal jatorrizko hitzetan.

-*h*-. Hitzen barruan ageri da noizean behin: «*onahi*» (6at.); «*gaiztoahi*» (6at.); «*jahi*» (7); «*ohec*» (5); «*ahin*» (61); «*bahi*» (15; etab.); «*Oguehi*» (30at.); «*Berroguehi garren*» (34) —eta «*berroquey*» (11)—; «*ohostutcea*» (4) —eta «*ostutcea*» (48)—; «*lehen*» (22) eta «*leen*» (6).

cedilla delakoa behin bakarrik aurkitu dugu: «*baçuec*» (27at.)

-*tt*-. Bi aldiz aurkitu dugu: «*Santteari*» (36at.) eta «*pottenciac*» (67at.).

-*cc*-. Ia beti horrela «*peccatu*» hitza.

v-. Beti hola asierako *u*-, eta horrela «*vrtean*» (7), etab.

-*u*-. Behin bakarrik aurkitu dugu, -*v*- ipini beharrean: «*reuelatcen*» (36at.).

-*c*-. Askotan, -*tc*- idatzi beharrean: «*sarcean*» (14at.); «*enzuten*» (46at.).

-*tc*-. Askotan, -*c*- idatzi beharrean: «*itcenea*» (1); «*itzan*» (3at.); «*gotzatcea*» (21); «*atci*» (60at.); «*etcin*» 'ezin' (18); «*betcela*» (21at.) —eta «*vecela*» (lat.) edo «*becela*» (4at.)—; etab.

-*x*-. Hemen aurkitzen: «*dixoaz*» 'doaz' (66).

Fonetika

Ez dakigu behin baino gehiagotan grafia arazoa ez ote den; bainan hala ere hemen aipatzen ditugu zenbait fenomeno, fonetikarekin zer ikusirik izan dezaketelako. Beste zenbaitek badutela ikustekorik, dudarik ez dago.

-*s/ts*-. Noizean behin, -*ts*- erabiltzen du -*s*- ipini beharrean: «*jatso*» (42at.; 57; 58); «*etsan*» (12at.; etab.). Baita ere -*s*-, -*ts*- jarri beharrean: «*otsoa*» 'osoa' (46at.).

-*z/tz*-. Noizean behin bata bestearen ordez erabiltzen: «*bazuec*» (27at.) eta «*batzuec*» (44); «*sarcean*» (14at.); «*enzuten*» (46at.); «*atci*» (60at.); «*etcen*» (partikula) (64at.); etab.

-s/z-. Aurki daiteke -z-, -s- eta -tz- erabili beharrean: «escondu-ahi» (60); «ensuten» (46at.), baina «enzutea» (7) eta «enzuteagatic» (54at.; 55).

-s/ss-. Noizean behin, -ss-: «confessatcea» (7; 10; 54); «professatu» (13).

-z/ss-. Hemen «Messa» 'meza' (46at.) aurkitzen dugu.

k/ g-. Hemen, «corputz» (21at.; etab.) eta «cruce» (1; 13; etab.).

t/ d-. Hemen, «tempora» (15; etab.).

v-. Hemen, «Viotz» (10); «vici» (11at.; etab.); grafia arazoa, noski.

Morfologia

Bizkaierarekin zer ikusirik dutela uste ditugun zenbait fenomeno aipatzen ditugu, batez ere.

-ea. Hitzaren bukaera, berez, -a denean gertatzen da hau: «Aitearen» (1); «catholiquea» (2at.); «dulzurea» (3); «clementissimea» (3at.); «Santea» (3at.); «honreari» (3at.); «Virginea» (6); «Doctrina christianeac» (15at.); «esperancea» (50).

-t/tz-. Aditz izenetan -tz- ipini beharrean, -t- ageri da: «erorten» (1at.); «erortea» (42); «ecartea» (54); baina «irtecean» (14at.).

-tu/du-. Partizipioan, -tu ipini beharrean -du ikusten da: «vencidu» (15) eta «vencitu» (61at.); «partidu» (13at.); «redemidu» (13); «salvadu» (30) eta «salvatu» (38); «salutadu» (43); «sepultadua» (2at.); «resucitadu» (6) «resucitatu» (35); «recebitu» (sic) (15at.; etab.).

-b. Zenbait hitzetan, berez -au edo -eu diptongoak dituztenetan beren bukaeran, b paragojiko bat ageri da: «laub» (15at.); «ama-laub» (5); «aub» (3at.; 6at.; etab.); «Christauba» (12at.) eta «Christaua» (12at.); «ardaub» (58); «deub» 'du' (12at.; etab.).

Erakusleak. Hona hemen: *aub* (3at.; etab.), *onec* (45at.), *o(h)ec* (5; 5at.; 49; etab.); *ori* (15), «*orregan*» (10at.), *oriec* (3; 15; etab.); *vra* (12; etab.), *arc* (32; 42at.), *ahec* (57; etab.).

Deklinabidea. Zenbait jokoren adibideak ipintzen ditugu baka-rrik. *Datibo plurala*: «*diradenahi*» (24at.), «*proximoay*» (65); *geni-*

tibo edutezko singularea: «santuaren» (6); *idem plurala*: «illan» 'illen' (2at.), «Santuan» (2at.; 32at.; etab.); *instrumentala*: «itcez» (53), «itzas» (sic -s) (47at.), «deseoaz» (47at.), «oguiazaz» (57); *soziatibo singularea*: «propioarequin» (34), «graciarequi» (sic -qui) (50); *idem plurala*: «gutciaquin» (17at.), «justoaequin» (34); *motibatiboa*: «peccatariacgatic» (2), «illac gatic» (8), «ceinzuecgatic» (37at.); *destinatibo plurala*: «animanzat» (32at.); *adlatibo bukatuzkoa*: «illzaneraño» (33); *inesiboa*: «Jaungoicoagan» (21at.); *ablatiboa*: «Virgineagandic» (2), «Virginagandic» (6); *adlatiboa*: «Jaungoicoagana» (39at.).

Aditz laguntzailea. Agintaldian eta subjuntibozko orainaldian, *nor nori nork* adizkietan, *egin* erabiltzen da laguntzaile bezala: «Barca eguizcuzu» (1) eta «Barca eguizguzu» (41at.); «barca deguigula» (41at.). Bizkaierazko forma propioak dira horiek.

Bizkaierazkoak dira ere, edo bizkaieraren antza dute adizki hauek: «deub» 'du' (12at.; etab.) eta hortik «debanean» (7), «debala» (11at.); «zeban» 'zuen' (2at.) (34: *igo* aditzarekin); «zebean» 'zuten' (31; 52at.); «nabela» 'nautela' (63at.); «baguinduz» 'bage nitu' (51).

Sintasia

-na/la. Perpaus konpletiboetan bi atzizki horiek ager daitezke: «sinistu igocebala ceruetara, eta dagoala jarriric...» (6at.), «sinistu etorricodala» (6at.); eta «Sinistu Aiteadana» (5), «sinistu Semeadana» (5).

Hiztegia

Barra-barra hartzen ditu hitzak erdaratik, behar denean eta ez denean. Zenbait hitz jakingarri eta esangurako ipintzen ditugu: *ardaub* 'ardo' (58), «Asencio eguna» (34), *bequin* 'bezain' (51), *balur* 'barur' (7at.; 59at.); *bider* 'aldi' (14at.); *domeca* 'igande' (7); «Maria Ama andrea» 'Ama Birjina' (27; 64at.).

Adizkiak

Aurkitu ditugun guziak ipintzen ditugu⁷.

- baginduz* 'bagenitu' (51)
(batzenduka) 'bazeneuka' (64at.)
betor 'betor' («vetor» 1; 40at.)
bidi 'bedi' (1; 40at.)
da 'da' (lat.; 2at.)
daduka 'dauka' (20at.)
(daduzka) 'dauzka' (63)
dago 'dago' (2at.; 43at.)
(daki) 'daki' (7at.)
dakigun 'dakigun' (55at.)
dakion 'dakion' (53at.)
(date) 'daiteke' («aldatean aundiana» 52at.)
(dator) 'dator' (20)
(daude) 'daude' (15)
(dauka) 'dauka' (8at.; 35)
dauke 'dauka' (15; 56; etab.)
daukea 'daukate' (52at.)
Ik. dehea, dezean, zatea, etab.
(daukegu) 'daukagu' (17)
(dauzka) 'dauzka' (17at.)
dauzke 'dauzka' (32at.)
dehea 'dute' (50; 51)
(dedigun) 'diezagun' (41at.)
(degu) 'degu' (13at.; 26)
deigun 'diezagun' (55at.)
deran 'dedan, dudan' (63at.)
deriza 'deritza' (28)
- det* 'dut' (2; 63at.)
Ik. «deran» (63at.) eta «dedala» (9at.)
deub 'du' (12at.; etab.)
Ik. «deban» (15at.), «debala» (22at.), «debela» (35)
dezagun 'dezagun' (17at.)
(dezake) 'dezake' (60at.)
(dezazun) 'dezazun' (9at.)
dezean 'dezatzen' (44)
dezu 'dezu' (12at.)
die 'die' (35at.)
diegu 'diegu' (43at.)
diezu 'diezu' (43at.)
(digu) 'digu' (46at.)
(digue) 'digute' (41at.)
(dijoa) 'doa' (14at.)
Ik. «dixoaz» (66)
dio 'dio' (58at.)
(diobe) 'diote' (46at.)
diogu 'diogu' (40)
diot 'diot' (9at.)
diozu 'diozu' (43)
dira 'dira' (4at.; etab.)
dirade 'dira' (12; etab.)
«Dira» baino gehiago, «dirade».
(dirazu) 'didazu' (10at.)
(dirin) 'dadin' (40at.; 42at.)

(7) Zegamako adizkiaren ondoan, Euskaltzaindiak onartuak ipintzen ditugu. Ikus EUSKALTZAINDIA, *Aditz laguntzaille batua*, Euskera, 1973, 20-73. Ikus baita ere hori eta TXILLARDEGIK paratua, Donostia 1979.

- (dit)* 'dit' («diran» 10)
ditean 'daitezen' (60at.)
ditu 'ditu' (28at.)
(ditue) 'dituzte' (27at.; 60)
(ditugu) 'ditugu' (53)
ditut 'ditut' (17at.)
 Eta «dituran» (65)
ditzean 'ditzaten' (44)
 Eta «ditceam» (60at.)
dixoaz 'doaz' («dixoaz» 66)
 Ik. (*dijoa*)
dizan 'ditzan' (53at.)
(dizugu) 'dizugu' (3)
dizut 'dizut' (10)
 Eta «dizuran» (10at.)
egiguzu 'iezaguzu' (3at.)
egiozu 'iezaiozu' (44at.)
egizguzu 'iezazkiguzu' (41at.)
egizkuzu 'iezazkiguzu' (Lat.)
etzazu 'ezazu' (2)
ezazu 'ezazu' (3at.)
gaitu 'gaitu' (45at.)
gaitzazu 'gaitzazu' (lat.)
gaitzezu 'gaitzazu' (1)
gaitzen 'gaitzan' (14)
gaude 'gaude' (3)
genduen 'genuen' (53)
(gera) 'gara' (38at.)
gindu(t)zen 'gintuen' (13; 30)
iguzu 'eman diezaguzu' (41)
i(t)zazu 'itzazu' (48at.; 49)
itzezu 'itzazu' (3)
(lezake) 'lezake' (36at.)
(lite) 'liteke' («liteana» 18;
 «liteala» 38).
liteke 'liteke' (52)
- litzaio* 'lekiok' (66)
(nabe) 'naute' («nabela» 63at.)
naiz 'naiz' (10at.)
naizako 'natzaio' (9)
(neuke) 'nuke' («neuqueala»
 64at.)
zain 'zaion' (?) (67)
(zaio) 'zaio' (61)
zaitean 'zaitezen' (64)
(zaitu) 'zaitu' (64)
(zaitue) 'zaitute' (64)
zaitut 'zaitut' (64at.)
 Eta «zaitudan» (10; 64)
(zaitzan) 'zaitzan' (3)
zaizka 'zaizkio' (3at.)
zaka 'zaio' (37; etab.)
 Eta «saca» (37)
zakitzo 'zakizkio' (44at.)
(zako) 'zaio' («batzaco» 60)
(zaku) 'zaigu' (39at.)
zan 'zen' (2)
zatea 'zaie' (49)
(zaude) 'zaude' (1)
zeban 'zuen' («criatuceban»
 33at.; «igotceban» 34)
zebean 'zuten' (31)
zegoan 'zegoen' (22)
zeitean 'zitekeen' (28)
zenduka 'zenuke' (64at.)
 «ezpatcenduca»
zera 'zara' (lat.)
zerabilzen 'zerabiltzan' (34at.)
zeuden 'zeuden' (6)
zien 'zien' (21)
zigun 'zigun' (21at.)
zinzakean 'zintzakeen' (64)

zioben 'zioten' (40)

Ik. goian (*diobe*)

zion 'zion' (12)

ziraden 'ziren' (24at.)

ziran 'ziren' (28at.)

zitean 'zitekeen' (31)

zituan 'zituen' (15; etab.)

zituen 'zituzten' (6at.; 22at.)

zizakon 'zitzaion' (32)

(*zizatean*) 'zitzaien' (26at.)

zuen 'zuten' (27)

Bukatzen eta biltzen

Goian esan duguna laburturik eta hortik zenbait ondorio ateratzen ditugula, bukatzen dugu sarrera hau.

Ale honen aldatzailea —itzultzailea ere bai ote?— *Martin de Urteaga* daiteke izan, edo ta *Martin Ignazio de Urteaga*.

Argi dago 1741. urterako egina zegoela, urte horretan irakasten bait zen Zegamako eskolan.

Zegama eta *Olaberrian* ibili da ale hau, *Urteaga* deitura zuen familia baten etxean.

Bertan erabiltzen den euskarari buruz esan behar dugu, bizkaieratik gauza asko dituela: «dulzurea», «vencidu», «erorten»; *deguigula* 'diezagula', *deub* 'du', *zeban* 'zuen', etab.; *domeka*, etab.

Bi gauza aurkitu ditugu goi nafar egoaldekoarekin edo, zerkusirik dutela ematen dutenak: «graciarequi» (sic -n gabe) aurkitzen dugu behin (50); eta «itzas» (sic -s) beste behin, baina «itcez» (*ik.* 47at. eta 53).

Adizkiak ematean, duda haundiak izan ditugu —eta duda horiek ez dira aienatu—, batez ere adizki hauekin: *daukea* ala *dauka* (?), *debea*, *lite* ala *litea* (?), *neuke*, *zatea*.

Norbaitek argitasun gehiago ahal badu eta nahi badu ekarri, egin dezala; nork egina, noiz egina, nondik nora ibilia, nolako euskaraz, etab.

Abrebiagailu bezala *at.* erabiltzen dugu maiz: *atzetik* nahi du esan.

TEXTOA

1. (D)octrina C(hristiana)-¹
ren introdu(ccioa.)

Cruce Santuaren (*gurutzea*) señaleagatic: gueuren (*gurutzea*) etsaietatic: libragaitcezu², guere (sic *-ere*) Jauna; (*gurutzea*) eta Jaungoicoa. Aitearen, eta Semearen eta Espiritu-Santuaren (*gurutzea*) itcenea(n) Amen.

Paternosterreco Oracio

Ayta gurea, Ceruetan zaudena, santificabidi zure Itcena: vetor gugana zure R(einua:)

- 1at. (eguinbid)i zu(re) vo(rondatea, nola) Ceruan, âla Lu(rrean: e)g(u)n iguzu gueuren (egune)rozco oguia. Eta bar(ca) eguizcuzu guri gueren zorrac, guc gueren zordunai barcatcen diegun vecela, Eta ezgaizatzula eutci tentacioan erorten baina libra gaitzatzu gaitcetic. Amen Jesus.

Ave Maria.

Ave Maria, graziaz betea: Jauna da zurequin: bedeincatea cerazu andregucien artean, eta bedeincatua zu(re) sabeleco frutua Jesus. San-

2. ta Maria, Virginia Jau(ngoico)aren Ama, regutuetzazu (gu) peccatarioc gatic orain, eta g(u)euren eriotzaco horduum (sic *-m*). Amen Jesus.

(1) Goian esan dugun bezala, zenbait orriren puntak falta dira, eta horren-gatik hitzen bat edo hitz zatiren bat falta daiteke. Holakoetan, liburuan zehar ageri diren datuez baliaturik, osatzen dugu textoa.

(2) Grafiazko arazoetan, eskuidatziaren egileak erabili zuen modua erabiltzen dugu. Beraz, bi hitz elkarrekin lotuta, hitz bat bi zati eginik, etab., ager daitezke eta agertzen dira. Egilearen jokabide hori, zenbait aldiz, nahiko anarkikoa dela uste dugu.

Credo *****

- 1.º—Nic siniscen (sic *-cen*) det Jaungoico, Aita guztia podero-soagoan, ceruaren, eta lurraren criadorea.
 - 2.º—Eta aren Seme bacar, Jesu-Christo, guere Jaunagan.
 - 3.º—Ceña concebituzan Espiritu-Santuaren obraz, eta virtutez; jaiozan Santa Maria Virgineagandic.
- 2at.
- (4.º—Pad)eciduceban Poncio Pi(lato)sen poderioaren azpian, (i)zanzan crucificatua, illa, eta sepultadua.
 - 5.º—Jachizan infernuetara, irugarren egunean resucitatuza illan artetic.
 - 6.º—Igo ceban Ceruetara, eta dago jarriric Jaungoico Aita guztia poderosoaren alde escuitic.
 - 7.º—Andic etorrigo da viciac, eta illac juzgatcera.
 - 8.º—Nic siniscendet (sic *-cen-*) Espiritu Santuagan.
 - 9.º—Eleiza Santa catholiquea, Santuan comunioa.
- 3.
- 10.º—Pecatuan barcacio.
 - 11.º—Araguiaren resurreccioa.
 - 12.º—Eta vicitza fin baguea.

Salve =

Salve Regina Jaungoicoac gordezaytzalea (sic *-lea*)³ Erreguinea, misericordiaren Ama, vicia, eta dulzurea, eta esperanza gueurea. Salve, zure diez (sic *di-*) gaude Evaren seme desterraduoc suspirioa, eta negar zuri eguiten dizugula negarrezco valle onetan. Ea bada Andrea, abogada guerea, itzulticezu ceurebegui misericordiazco oriec gugana. Eta des-

(3) *Salve Regina*-ren ondoan izartxo bat ipintzen du, eta gero orrialdearen ezkerreko bazterrean, hau eransten du: «Jaungoicoac gordezaytzalea Erreguinea». Hemen ikusten da, DOCTRINA idatzi eta gero izan zirela josiak orriak.

- 3at. tierro aub igaro *et*quero (sic *et*-) eracutsieguiguzu Jesus, zure sabeleco fructu bedeincatua. O clementissimea! O Piadosea! Omisericord⁴ O Dulce beti Virgina Maria! Regutu ezazu gugatic, Jaungoicoaren Ama Santea, itzan (sic *-tz-*) gaitecen dignoac Jesu Christoren prometimentuetan. Amen Jesus.

Jaungoicoaren Legueco mandamentuac.

Jaungoicoaren Legueco Mandamentuac dirade amar.
Lenengo irurac pertenetcicenzaizca (sic *-tcicen-*) Jaungoicoaren honrea-

4. ri, eta beste zazpirac Lagun proximoaren probechuari.
- 1.º—Lenengoa; Jaungoicoa amatcea gauza gutcien gainean.
 - 2.º—Vigarrena: Juramenturic necesidadebague ez eguitea.
 - 3.º—Irugarrena: Jayac guardatcea.
 - 4.º—Laugarrena: Gurasoac honratcea.
 - 5.º—Bostgarrena: Ynor ez ilcea.
 - 6.º—Seigarrena: Castidadea guardatcea.
 - 7.º—Zazpigarrena: Etcet ez ohostutcea.
 - 8.º—Zorcigarrena: Falso testimo-
- 4at. nioric ez egoztea, eta guezurric ez etsatea.
- 9.º—Bederatcigarrena: Ynoren viciquidaric (sic *-da-*) ez deseatcea.
 - 10.º—Amargarrena: Inoren gauzaric, eta haciendaric ez embidiatcea.
- Amar mandamentuoec encerratcendira bitan: Jaungoicoa amatecan, eta servitcean gautza gutcien gainean eta Lagun proximoa guere buruac becela. Amen.

(4) Ahaztu egin zaio, eta gero hola ipini du: «Omisericord», bukatu gabe, lerro tartean.

Fedeco Articulua—

Fedeco Articulua dirade.

5. amalaub (sic). Lenengo zazpirac pertenetitzen zaizca Divinidadeari, eta bestezazpirac gure Jesu-Christo Jaungoicoa, eta Guizon eguiazco Jaunaren Humanidade Santuari.

Divinidadeari pertenetitzen zaizcanac dirade ohec.

1.—Lenengoa, sinistu Jaungoico gustia Poderoso bacarbategan.

2.—Vigarrena: Sinistu Aiteadana.

3.—Irugarrena: sinistu Semeadana.

- 5at. 4.—Laugarrena: sinistu Espiritu-Santua dana.

5.—Bostgarrena: sinistu Criadorea dana.

6.—Seigarrena: sinistu Salvadorea dana.

7.—Zazpigarrena: sinistu Glorificadorea dana.

Humanidades Santuari pertenetitzen zaizcanac dirade ohec.

1.—Lenengoa: sinistu gure JesuChristo Jauna, Guizona danpartez concebitu itzan zala, Espiritu-Santuaren obraz.

2.—Bigarrena: sinistu jaiotzala-

6. Santa Maria Virgina gandic: Virginea, Semea eguin baño leen, Semea eguin, eta Semea eguin ezquero beti Virginaric guelditcen zala.

3.—Irugarrena: sinistu gure JesuChristo Jaunac recebitucebala eriotza, eta passio gu peccarioc salbatceagatic.

4.—Laugarrena: sinistu, jachizala infernuetara, eta ataracituala veraren etorrera santuaren ichodeten ceuden Aita santuan animac.

5.—Bostgarrena: sinistu irugarren egunean resucitadu-

- 6at. zala illen artetic.

6.—Seigarrena: sinistu igocebala ceruetara, eta dagoala jarri-ric Jaungoico Aita gustia poderosoaren alde escuitic.

7.—Zazpigarrena: sinistu etorricodala viciac, eta illac juzgatcera: aubda: onahi (sic) ematera gloria, cergatic beren Mandamentu Santuac guardatu cituen; eta gaiztoahi seculaco penea, cergatic beraren Mandamentu santuac guardatu ezcituen.

7. Eleyzaco mandamentuac

Eleiza Ama santearen Mandamentuac dirade bost,

1.º—Lenengoa, Domeca, eta beste ja/hi egun guardatubeardiranetan Meza ossoa enzutea.

2.—Bigarrena: vrtean bein (guichianaz) confessatcea; edoleen eriotzaco peligruric esperatcen bada; edo comulgatubear bada.

3.—Irugarrena: Pascua Resurrecciocoetan comulgatcea.

4.—Laugarrena: Eleiza Ama Santeac aguincen debanean-

7at. balur itzatea.

5.—Bostgarrena: Amarrenac, eta Primiciac Jaungoicoaren Eleiceari ondo eguitea. Amen.

Obra misericordiazcoac

Obra misericordiazcoac dirade amalaub: zazpi Espiritualac, eta zazpicorporalac.

Espiritualac dirade ohec.

1.º—Lenengoa: ezdaquianari eracustea.

2.—Bigarrena: conseju ona beardebanari ematea.

3.—Irugarrena: Vts eguiten debanari corregitcea.

8. 4.—Laugarrena: Injuriac barcatcea.

5.—Bostgarrena: Triste dagoana, consolatcea.

6.— Seigarrena: Lagun proximoaren miseriac, eta flaquezac pacienciarequin sufritea.

7.— Zazpigarrena: Viciac, eta illac gatic Jaungoicoa erre-
gutcea.

Zazpi corporalac dirade ohec.

1.º—Lenengoa: Gaisoac visitacea (sic -c-).

2.—Vigarrena: Gose danari jaten ematea.

8at. 3.—Irugarrena: Egarridanari eraten ematea.

4.—Laugarrena: Cautivoa libratcea.

5.—Bostgarrena: Necesidadea daucanari, soinean eguitea.

6.—Seigarrena: Peregrinoari hostatua ematea.

7.—Zazpigarrena: Illac enterratcea.

Eleyzaco Sacramentuac dirade zazpi ==

1.—Lenengoa: Bautismoa.

2.—Bigarrena: Confirmacioa.

3.—Irugarrena: Penitencia.

4.—Laugarrena: Comunioa.

9. 5.—Bostgarrena: Extrema Vncioa.

6.—Seigarrena: Orden sacerdotala.

7.—Zazpigarrena: Matrimonioa.

Confessio generala —

Ni peccatariaub, confessatcennaizaco Jaungoico guciz po-
derosoari, Bienaventurada Maria beti Virgineari, SanMi-
guel Aingueruari, San Juan Baptistari, San Pedro, eta
San Pablo Apostoluai, eta Santu guciai, eta ceuri Aita

- 9at. espiritual orri, eguin dedala pecatu gravemente, pensamentuz, itcez, eta obraz: neure culpaz, neure culpaz, gucziz neure culpa aundiaz. Argaitic regutcen diot Bienaventurada Maria beti Virgineari, San Miguel Aingueruari, San Juan Baptistari, San Pedro, eta San Pablo Apostoluari, eta Santu guciai eta ceuri Aita Espiritual orri, regutu-dezazula Jaungoicoa nigatic. Amen Jesus.

Acto contriciocoa —

Neure Jesu-Christo Jauna, Jaun-

10. goicoa, eta Guizon eguiazcoa, neure Criadorea, Redemptorea, eta salvadorea, ceurcerana (sic *ceur-*) cergaitic ceran, eta cergaitic amatcenzaitudan gauza gucien gainean: damudet Viotz gucitic ceure Divina Magestadea ofendidua: proponitcendet firmemente ez gueiago pecaturic eguitea, eta apartacea ceure ofensaco ocasio gutcietatic; eta confessatcea neure pecatu gutciac; eta cumplitcea neure Aita Espiritualac ematendiran penitencia. Nic ofrecitcendizut neure vitcia obrac, eta
- 10at. trabajuac neure culpa, eta peccatu gutcien satisfaccioraco. Nola suplicatcen dizuran, ala naiz confiatcen cerorren bondade Divino, eta misericordia infinita orregan barcatuco dirazula neure pecatuac ceure Passio Santuco, odol preciosissimoaren, eta eriotcearen merecimentuac gatic eta emango dirazula gracia emendatceco, eta perseveratceco ill artean ceure Santu servitcioan. Amen Jhs. (*errubrika*).
11. Doctrina Christianaren explicacioa Cegamaco Escolan (Gaztelinaz ostein) eracustendan moduan milla, zazpireun, eta berrogeuy, eta batgarren vrtean

.....
.....
.....

Galdetxendizut. Norc criatuceban Guizona?

Eranzutendet. Jaungoicoac verac gauza gutcien cridorea (sic) dan vezela.

G.—Nola criatuceban?

11at. E.—Bere adisquidetasunean, eta gracion.

G.—Certaco criatuceban?

E.—Munduonetan aren Magestade Divinoa etzagutu, servitu, eta amatceco, eta guero ceruan ecusi, eta gozatceco.

G.—Nor itzanzan Jaungoicoac vere gracion criatuceban Guizona?

E.—Adan gure lenengo Aita, cein, criatu ezquero, ifiniceban Paradisu terrenalean.

G.—Beti vici izanduzan Paradisu terrenalean?

E.—Ez Jauna, beraren gracia gal-

12. duceban ezquero.

G.—Noiz galduceban Jaungoicoaren gracia?

E.—Autsi cebanorduan ifinicion mandamentua.

G.—Cér mandamentu itzanzan autsiceban vra?

E.—Debecatucion arbolaren frutua jatea.

G.—Nola jaiotxendirade beste guitzonac, gracion, edo peccatuan?

E.—Peccatu originalean, Jaungoicoaren etsay eguinic, ceruetatic desderraturic (sic), eta infernuetara condenaturic.

12at. Doctrina Xptianaren ⁵ declaracioa, ceyñean eracusten dan
nor dan Christaua, eta cein Christauaren *****
lea ***** ***** seña-

(5) Abrebiagailu bat *Xpt-* letren gainean, lerro tartean.

Galdetendizut. Christauba bacera?

Eranzutendet. Bai, Jauna, Jaungoicoaren gracia dala mediante.

G.—Norgandicdezu (sic) christaubaren itcenori?

E.—Christo gueure Jauna gandic

G.—Cer etsan naideub christauac?

E.—Christoren guizona.

13. G.—Cer aditcen dezu Christoren guizonzat?

E.—Baptismo santuan professatuceban Christoren fede vra dauquen guizona, eta dagoana ofrecituric veraren santu servicioraco.

G.—Cerde christaubaren señailea?

E.—Cruce santua ✠

G.—Cergatic? (sic)

E.—Cergatic dan Christo crucificaduren señailea, ceinetan redemiduguinducen.

G.—Cembait (sic *-bait*) moduten vsatcen deub christaubac señaile

13at. orrezaz?

E.—Modu bitan.

G.—Ceinzuec dirade?

E.—Señatcea, eta santiguatcea.

G.—Cergauza da señaitea?

E.—Eguita, escuico escuco beaz aundiarequin iru cruce: lenengoa, becoquian: bigarrena, auban: irugarrena, bularrean: itz eguitendegula gueure Jaungoicoarequin.

E.—Cruce santuaren señaileagatic ✠: gueuren etsaetatic ✠ libra gaizazu gueure Jauna, eta Jaungoicoa ✠ Amen Jhs.

14. G.—Cergatic señaitecera becoquian?

E.—Jaungoicoac libragaitcen pensamentu gaiztoetatic.

G.—Cergaitic auban?

E.—Jaungoicoac libra gaitcen itz gaiztoetatic.

G.—Cergaitic bularrean?

E.—Jaungoicoac libra gaitcen obra, eta deseo gaiztoetatic.

G.—Cerde santiguatcea?

E.—Escuico escuco beaz birequin cruce bat eguita: atsi becoquitic, bularrera: esquerreco sol bardatic (sic)⁶, escuicora, deitcen diogula

14at. Trinidad Santissimeari.

G.—Eracutsi nola.

E.—Aitearen, eta Semearen, eta Espiritu-Santuaren itce-
nean ✠ Amen Jesus.

G.—Noiz vsatubeardeub christaubac señale orrezaz?

E.—Edoceineco obra onen bat atsi beardeban orduan, edo arquitcen danean necesidade tentacio, edo peligruren batean: principalmente, ohetic jaiquitcean: echetic irtecean: (sic -c-) Eleizan sarcean: Jatera, eta lotara dijoanean.

G.—Cergaitic orrembeste bider?

15. E.—Cergaitic gueure etsaiac tempora, eta lecu gutcietan dau-
den guri guerra ematen.

G.—Cer etsai dirade oriec?

E.—Mundua, Demonioa, eta araguaia.

G.—Badauque cruceac virtuteri etsai orien contra?

E.—Bahi Jauna.

G.—Nundic izanceban cruce santuac virtute ori?

E.—Cergaitic Christoc cruce santuan vencidu izancituan vere eriotcearequin.

(6) Hola dago idatzirik: bi hitzetan partiturik, eta *l* ta *r* kontsonanteak tokiz aldaturik.

15at. Doctrina Christianaren divisioa $\frac{\text{*****}}{\text{*****}}$

G.—Christauba vso razoizcora etorri ezquero, *zeimbait* (sic *-ei- ta -ai-*) gauza dago obligaturic jaquitera?

E.—Doctrina christianeac contenitcen dituan laub gauza.

G.—Ceinzuac dirade?

1 E.—Lenengoa: cer sinistu bear deban.

2.— Bigarrena: cer oracio eguin (edo cer escatu) bear deban.

3.— Irugarren: Cer obratu bear deban.

4.— Laugarrena: cer recebitu be-

16 ardeban.

G.—Nola jaquingo deub cer sinistu beardeban?

E.—Jaquinarequin, credoa, edo fedeco articuluac.

G.—Nola jaquingo deub cer oracio eguin (edo cer escatu) beardeban?

E.—Jaquinarequin Paternosterra, eta beste Eleizaco oracioac: (ceinzuac diran Ave Maria, eta Salvea)

G.—Nola jaquingo deub, cer obratu beardeban?

E.—Jaquinarequin Jaungoicoaren legueco mandamentuac, bost Eleizacoac, eta amalaub

16at. obra misericordiazcoac.

G.—Nola jaquingo deub cer recebitu beardeban?

E.—Jaquinarequin zazpi sacramentuac $\frac{\text{*****}}{\text{*****}}$ (*errubrika*)?

(7) Errubrika hau eta 25. orrialdekoa, esku batek eginak direla uste dugu.

17. Doctrina Christianaren leenengo partea, ceñetan declaratcen diraden Credoan, eta Fedeco articuletan contentitcen diraden misterioac.
.....

G.—Norc esanceban Credoan?

E.—Amabi Apostoluac.

G.—Certaco?

E.—Gu fedean informatceco.

G.—Eta zuc certaco etsatendezu?

E.—Christaubac dauquegun fedeaub confesatceco.

G.—Cerda fedea?

E.—Ecusi ezdeguna sinitcea (sic).

G.—Cersinitcendezu ecusi ez-

- 17at. dezunic?

E.—Sinitcenditut, Jauna, fedeco iru misterio principalenac: Credoan, eta Sacramenuetan contentitcen diran beste gauza gutciaquin claramente, eta beste Eleitza (sic) Ama santa catholicoac sinisturic dauzcanac.

G.—Ceinzuec dirade iru misterio principalenac?

E.—Trinidad Santissimaco misterio, Encarnaciocoa, et (sic) Eucharistiocoa.

mro- Ecutsi dezagun, bada, nola sinistcen dezun Trinidad San-

18. tissimaco misterioa

G.—Nor da Jaungoicoa?

E.—Da Gauzabat excelenteana, eta admirableana, etce etcin etsan, eta ezpensatu liteana: J (sic) Jaun bat infinitamente poderosoa, sabioa, Justoa, principioa, eta fina gauza gutciena, eta verac ezdebana principioric, eta ez itzango finic.

- G.—Nor da Trinidad Santissimea?
- E.—Jaungoicoa bera: Aitea, eta Semea, eta Espiritu-Santua:
iru Persona diferenteac, eta, Jaungoico eguiazco bat.
- 18at. G.—Cembait Jaungoico dirade?
- E.—Bat, Jauna.
- G.—Cembait Persona?
- E.—Iru, Jauna.
- G.—Ceinzuec dirade?
- E.—Aitea, eta Semea, eta Espiritu Santua.
- G.—Oetatic ceinda Jaungoicoa?
- E.—Irurac Jaungoico eguiazco bat.
- G.—Aitea Jaungoicoada?
- E.—Bai, Jauna.
- G.—Semea, Jaungoicoada?
- E.—Bahi, Jauna.
- G.—Espiritu Santua Jaungoicoada?
- E.—Bahi, Jauna.
19. G.—Orieac iru Jaungoico dirade bada?
- E.—Ez porcierto Personac iru, baña Jaungoico eguiazcobat.
- G.—Nola ez dirade bada iru Jaungoico, iru Persona diraden,
becela?
- E.—Cergaitic Personac iru badira ere diferenteac, irurac de-
bean Essenciabat, eta Jaungoicotasun bat.
- G.—Aitea Semea bada?
- E.—Ez Jauna.
- G.—Semea Aitea bada?
- E.—Ez, Jauna.
- G.—Espiritu Santua Aitea, edo

19at. Semea bada?

G.—Cergaitic?

E.—Cergaitic, personac euren artean diferenteac diraden, Jaungoico eguiazco bat badiraere.

G.—Iru Persona oetatic ceinda, zarrena?

E.—Irurac dirade igual Jauna.

G.—Cergaitic, bada, Aitea ezda zarrago Semea baño, edo Semea Espiritu Santua baño?

E.—Cergaitic, Aiteac izana (aub da Jaungoicotasuna) itzanceban instante artan,

20. itzanceban Semeac; eta Aiteac, eta Semeac itzana itzanceban instante artan, itzanceban Espiritu-Santuac.

G.—Norda Aitea?

E.—Da Personabat beste personaetatic ez datorrena.

G.—Norda Semea?

E.—Da Personabat, Aitearen entendimentutic datorrena.

G.—Norda Espiritu Santua?

E.—Da Personabat Aitearen, eta Semearen vorondatetic datorrena, principio

20at. batetic vecela.

G.—Iru Personaotatic ceinec daduca poderio, virtute, edo gracia gueiago?

E.—Irurac dirade, Jauna, berdin gauza gutcietan.

G.—Nundago Jaungoicoa?

E.—Mundugucian, Jauna eta especialmente ceruan eta Santissimo Sacramentu Altarecoan.

G.—Cergaitic etsatendezu, dagoala especialmente ceruan, eta Santissimo Sacramentu Altarecoan?

E.—Cergatic (sic) dagoan lecu ohec biotan modu diferentean mun-

21. duan dagoanaz gainetic.
- G.—Nola dago munduan?
- E.—Berac criatu cituan criatura gutciay itzana ematen eta emancien itcenean (sic) conserbatcen, presente dagoala lecu gutcietan bere poderio arequin nahideban gutcia eguiteco.
- G.—Noladago Jaungoicoa ceruan?
- E.—Andauden bienaventuraduahi Vera ecustea, etagotzatcea permititcen.
- G.—Nola dago Santissimo Sacramentu Altarecoan?
- 21at. E.—Jesu-Christo gueure Jaunaren corputz Sacratissimoari vni-turic.
- G.—Nola daude criaturac Jaungoicoagan?
- E.—Esponjabat barrutic, etacampotic vrez aseric dagoan vetcela.
- G.—Emenbadago Jaungoicoa?
- E.—Bai, Jauna (etsandanbetcela) guri itzana ematen, eta emancigun itzanean gu conserbatcen.
- G.—Jaungoicoa badago infernuan.
- E.—Bahi Jauna, emendagoan betcela
22. eta Juez rigurosoabetcela an daudenac castigatcen.
- G.—Mundua criatu baño lehenago nun cegoan Jaungoicoa?
- E.—Bera beregan Jauna.
- G.—Badeub Jaungoicoac principioric, edo itzango deub finic?
- E.—Ez Jauna (lehen etsan dan betcela) cergaitic dan Eternoa.
- G.—Cer etsan nai deub Eternoac?
- E.—Ezdebala principioric, eta ez finic; eta bera dala principioa, eta fina gauza guciena.
- G.—Cer etsan naideub, Jaungoico guztia Poderosoac?

- 22at. E.—Eguiten debala bere naiarequin naideban guztia.
 G.—Iru Personaetatic ceinda criadorea?
 E.—Irurac criadore bat.
 G.—Aitea criadoreada?
 E.—Bahi, Jauna.
 G.—Semea criadorea da?
 E.—Bahi, Jauna.
 G.—Espiritu-Santua criadoreada?
 E.—Bahi, Jauna.
 G.—Orieç iru criadore dirade bada?
 E.—Ezporcierto, Jauna; *cergatic* (sic) ezcituen gauzac criatu, eta.
23. ezcriatcen personac betcela, Jaungoicoac betcela baitce (sic); eta nola irurac diraden Jaungoicoa bat, ala dirade criadore bat.
 G.—Cer etsan nahideub criadoreac?
 E.—Gauza gutciac eceretctic criatu, eta criatcen dituana.
 G.—Iru Persona etatic ceinda, Salvadorea?
 E.—Irurac Salvadorebat.
 G.—Aitea salvadoreada?
 E.—Bahi, Jauna.
 G.—Semea salvadoreada?
 E.—Bahi, Jauna,
- 23at. Espiritu-Santua Salvadoreada?
 E.—Bahi, Jauna.
 G.—Orieç iru salvadore diradebada.
 E.—Ez, Jauna; *cergatic* (sic) ezdebean gracia ematen, eta peccatuac barcatcen personacbetcela, Jaungoicoac betcela baitce; eta nola irurac diraden Jaungoico bat, ala dirade salvadore bat.

G.—Cer etsan nahideub Salvadoreac.

E.—Gracia ematen debana, eta peccatuac barcatcen dituana.

24. G.—Iru Personaetatic ceinda glorificadorea?

E.—Irurac dirade Glorificadorebat.

G.—Aitea glorificadorea da?

E.—Bahi, Jauna.

G.—Semea glorificadorea da?

E.—Bahi, Jauna.

G.—Espiritu-Santua glorificadorea da?

E.—Bahi, Jauna.

G.—Orieac iru glorificadore dirade bada?

E.—Ez, Jauna cergatic ezdebean gloria ematen personac betcela; Jaungoicoac

24at. betcela baitce; etanola irurac diraden Jaungoicoa bat, ala dirade Glorificadore bat.

G.—Cer etsan nahideub Glorificadoreac?

E.—Veraren gracion illcen diradenahi ematen dielagloria.

G.—Iru Personaetatic ceinda redemptorea?

E.—Solamente Semea.

G.—Cergatic bada Aitea, eta Espiritu-Santua ezdirade redemptoreac Semea betcela?

E.—Cergatic ezciraden guizon eguin, ez ill Semea betcela.

G.—Jaungoicoac badeub corputcic

25. guc betcela?

E.—Jaungoicoac ezdeub corputcic, cergatic dan Espiritu purua; baño bahi (sic) Jesu-Christoc Guizona dan partez.

G.—Jaungoicoac ez badeub Veguiric cerequin ecusten deub?

E.—Bere entendimentu aundiarequin.

G.—Escuric ezbadueub, cerequin obratcendeub

E.—Bere Vorondate aundiarequin. (*Errubrika*)⁸.

25at.

Encarnacioco misterioa

G.—Trinidadeco iru Personaetatic cein eguinzan guizon?

E.—Bigarrena; ceina dan Semea.

G.—Aitea eguin batzan guizon?

E.—Ez, Jauna.

G.—Espiritu-santua eguin bazan guizon

E.—Ez, Jauna.

G.—Cein, bada?

E.—Solamente Semea, ceinari, guizon eguin ezquero, derizan Jesu-Christo.

G.—Norda Jesu-Christo?

26. E.—Da Jaungoico vitciaren semea, cein eguinzan guizon, gu redemitceagatic; eta nola vici beardegun exemplo emateagatic.

G.—Nun eguinzan guizon?

E.—Virgina santissimaren Entraña garbietan, gure naturaleza artuaz.

G.—Noren obraz?

E.—Espiritu-Santuaren obraz eta virtutez.

G.—Cer etsan nahideub eguinzala, Espiritu-Santuaren obraz?

E.—Espiritu-Santuac, Aitearequin, eta Semearequin igual-

(8) Errubrikaren eskuin aldean «1741» ipintzen du; eta zenbaki honen azpitik eta errubrikaren eskuin aldetik hau idatzi du: «Martin de Vrteaga». Uste dugunez, hiru gauza horiek esku batek eta tinta berdinez eginak dira, SARRERAn esan dugun bezala. Idatzirik dauden orrialde honetan, beste tinta eta luma batez baliaturik idatzi dira; orrialdeko gainerakoa baino luma lodiago eta tinta beltzagoaz.

- 26at. mente Jaungoico bat bera danac, bere poderio infinitoa-
requin, Maria Virginearen odol garbitic, eta beraren sa-
bele virginalean formatucebala corpuz bat; instantearan
bertan criatucebala anima gutciz excelentebat: anima aub
juntatucebala corpuzarequin: eta corpuz, eta Anima
ohei juntatu eta vnitucizateala Trinidadeco bigarren Per-
sonea Eta modu onetan eguin itzan cebeala Encarnacioco
misterio aub instante batean Tri-
27. nidadeco iru Personac, Jaungoicoaren Semea, lehen sola-
mente Jaungoicozana guelditcenzala Jaungoico; eta Gui-
zon eguinic.
- G.—Christo jaiozanean nolagueldituzan Maria Ama andrea?
- E.—Christo jayo baño lehen, jayotcean, eta jayo ezquero
beti gueldituzan lehen becela doncella garbiric.
- G.—Encarnacioco misterio aub obratu bazuen iru Personac
nola etsatenda eguinzala Espiritu Santuaren obraz?
- 27at. E.—Cergatic iru personac eguiten dituen obraetatic bazuec
atribuitcen zaizca Aiteari: beste baçuec (sic)⁹ Semeari:
eta beste bazuec Espiritu-Santuari aub da poderiozcoac
Aiteari: Sabiduriazcoac Semeari: eta amorioazcoac (sic
-oa-) Espiritu-Santuari: eta nola encarnacioco misterio
aub izanzan amoriozcoa, argatic etsatenda: Espiritu-San-
tuaren obraz.
- G.—Espiritu-santua da orrela Jesuchristoren Aita?
- E.—*Absit*¹⁰ Esporcierto, Jauna, cergatic aita izateraco ezda
bastante,
28. edocein moduz gauza bat eguitea; baicican, orretaraco
beardeub batec bere sustanciatic, edo naturalezatic ber-
tatic: eguin gauza ori eta nola Espiritu-Santuac berac
deban naturalezatic, edo sustanciatic ez ceban eguin
Jaungoicoaren Semearen corputza; baicican Maria Vir-

(9) Hemen *cedilla* erabiltzen du, lehenagoxe eta beralaxe hitz hau bera
-z- kontsonanteaz baliaturik idazten duela: «bazuec».

(10) Eskuidatzian, azpimarratua.

ginearen odol, garbitic; argatic ezderiza bada eta etcin izan ere ceitean Christoren Aita, Espiritu-Santua.

G.—Igaro bazan temporaren bat misterio aub eguiten?

28at. E.—Ez, Jauna, cergatic (etsandan betcela) eguinzan *inistante*-batean (sic).

G.—Jaungoicoac eutci bacion ceruari, Lurrean guizon eguig-teco?

E.—Ez, Jauna.

G.—Aitea, eta Espiritu Santua arquite batciran obra aub eguiten; nola eguin ezciran guizon Semea betcela?

E.—Cergatic vnitu ezciran naturaleza humanoari Semea betcela.

G.—Cembait naturaleza ditu, Jesu-Christoc?

29. E.—Bi, Jauna.

G.—Ceinzuec dirade?

E.—Divinoa, eta humanoa.

G.—Naturaleza Divinoa deban partez norda?

E.—Da eguiazco Jaungoicoa.

G.—Eta naturaleza humanoa deban partez, norda?

E.—Da eguiazco Guizona.

G.—Cembait persona ditu Christoc.

E.—Bat, Jauna, ceina dan Trinidadeco bigarren personea.

G.—Noiz atsizan Christoren Animea gloriac gotzatcen?

E.—Encarnatuzan *inistante* artatic.

29at. G.—Noiz eguinzan Encarnacioco misterio aub?

E.—Marsuaren ogeui, eta bostgarren egunean.

G.—Noiz Jesu-Christo jaiozan?

E.—Gabon gabaren erdian.

- G.—Nola jaiozan.
- E.—Ez beste aurrac jaiotcen diraden becela, baitcican milagrosamente, igarotcen cebala bere Ama Santissimaren sabel Virginala, dañuric batere eguin bague bere pureza Virginalean.
- G.—Badeub Christoc Aitaric, edo Amaric?
30. E.—Jaungoico dan partez deub Aita, eta ezdeub Amaric; eta Guizona dan partez deub Ama, eta ez deub Aitaric.
- G.—Nundago Jesu-Christo?
- E.—Jaungoico dan partez mundu gutcian; eta Guizona dan partez, ceruan, eta Santissimo Sacramentu altarecoan.
- G.—Cer etsan naideub Jesusec?
- E.—Salvadorea, Jauna.
- G.—Certatic salvadu guindutcen?
- E.—Gueure peccatuetatic, eta demonioaren esclavo itzatetic.
- G.—Cer etsan nahi deub Christoc?
- 30at. E.—Vnguitua (sic).
- G.—Cerequin Christo vnguitua izanzan?
- E.—Espiritu-Santuaren gracia, eta Doiaquin.
- G.—Cembait temporan Jesuchristo vitci itzanzan munduan?
- E.—Oguehi, eta amairu vrtean

Passio Santuco misterioa

- G.—Trinidadeco iru personaetatic, cein illzan?
- E.—Bigarrena, ceina dan Semea.
- G.—Jaungoico dan partez, edo
31. guizona dan partez illzan?
- E.—Guizona dan partez, cergatic Jaungoico dan partez etcin illcitean.

G.—Noiz illzan?

E.—Ostirela Santu egunean.

G.—Animan, ala corputcean padecitucituan pena, eta doloreac?

E.—Principalmente animan, bahita corputcean ere.

G.—Nun illzan?

E.—Crutce santuan crucificaturic.

G.—Noiz crutcificatucebean?

E.—Amabi orduetan guichigora, bera.

31at. G.—Ceinlecutan?

E.—Jerusalengo ciudadetic campora, calvarioco mendian.

G.—Cer ordutan illzan?

E.—Arratsaldeco iru orduetan.

G.—Nola illzan?

E.—Lehenen (?) ¹¹ etsandan becela: Guizona betcela.

G.—Cerde illcea?

E.—Animea corputcetic particea.

G.—Animea corputcetic partiduezquero Jaungoicoa bazan?

E.—Bahi, Jauna; cergatic Divinidadea ezan apartatu animatic, eta ezcorputcetic.

G.—Cereguinceban corpuz santi-

32. *tissimo* (sic) arc anima sacratissima vra partiducizacon ezquero?

E.—Guizon piadoso bazuec enterradu izanzuen Getsemaniaco baratzen.

G.—Cer ordutan?

(11) Lehenbizi, *lehen* idatzi du; gero, lerro tartean, *en* erantsi du.

- E.—Arratsaldeco sei orduetan.
- G.—Cembait temporan egonzan corputz santissimo vra sepulchroan?
- E.—Oguehi, eta amairu orduan.
- G.—Cer eguinceban; Christoren anima sacratissima arc, corputz santissimo artatic, partiduzan ezquero?
- 32at. E.—Jachizan infernuetara; ez anima desdichada condenaturic dauden lecura: baitcican limbora (aubda) beraren etorrera santuaren ichodeten Aita santuan arimac ceuden lecura.
- G.—Cembait lecu dauzque Jaungoicoac ifiniric animanzat ce ruaz ostein?
- E.—Laub, Jauna.
- G.—Ceinzuec dirade?
- E. 1.—Lehenengoa: infernua condenatuac juaten diradena.
- 2.—Bigarrena: Limboa, baptizatubague illcendiran aurac juaten diradena.
33. 3.—Iruigarrena: Purgatorioa, Jaungoicoaren gracian illcen badiraere, euren peccatuan satisfacioa (sic -c-) ematera juaten diradena.
- 4.—Laugarrena: Abrahamen senoa, mundua criatuzanetic, Jesuchristo illzaneraño illciraden anima justoac juanciradena.
- G.—Ohetatic ceinetara jachizan Christoren Anima Santissima vra.
- E.—Laugarrenera, Jauna.
- G.—Noiz atsiciran laugarrenlecu onetan ceuden animac gloriac gotzatcen?
- 33at. E.—Jesu-Christoren Anima santissimea lecuartan sartuzan instante artatic.
- G.—Noiz irtenceban Jesu-Christoren anima santissimac Limbo artatic.

E.—Irugarren egunean, ataratcen cituala berequin an ceuden anima *justuaec* gutciac.

G.—Noiz resutcitatusan?

E.—Paschua resurreccioco goitcean, iru orduetan.

G.—Nola resutcitatusan?

E.—Bere virtute, eta poderio pro-

34. pioarequin; juntatcencituala bere anima, eta corputz gloriosoac alcarregana ezgueiago illceco.

G.—Resutcitatu ezquero, cem baitgarren egunean igotceban ceruetara?

E.—Berroguehi garren egunean (ceina dan Asensio eguna) ordubatetan.

G.—Tempora onetan nun egonzan?

E.—Munduan evilizan acompañaturic, berequin Limbotic ataracituan anima *justoaequin*, consolatcen

34at. bere Ama santissima, eta Apostoluac.

G.—Nundic igotceban ceruetara?

E.—Olibeteco menditic.

G.—Nola igotceban?

E.—Bere virtute propioarequin, lagun eguiten ciobela berequin cerabilcen bienaventuradu gutciac.

G.—Nola dago Christo ceruan?

E.—Jaungoico Aita gustia poderosoaren alde escuitic *etserriric* (sic).

G.—Cer etsan naideub: dagoala *etserriric* Jaungoico Aita guztia paderosoaren alde escuitic?

35. E.—Christo gueure Jaunac, Jaungoico dan partez, daucala gloria igualmente Aitearequin, eta Espiritu-Santuarequin; eta Guizona dan partez, gozatcendebela ceruan dauden santu, eta bienaventuradu gutciac baño gloria gueiago.

G.—Noiz etorrico da Jesu christo vitciac, eta illac juzgatcera?

- E.—Juicioco egunean, Jauna.
- G.—Egun artan resucitatu¹² dirade gutciac?
- E.—Bahi, Jauna; eta bacoiza
- 35at. bere anima, eta corputz presentatuco da Jesu-Christo Juez supremoaren presenciar.
- G.—Ceinzuec dirade vitciac, eta illac?
- E.—Vitciac, aditcen dirade, onac graciaco estaduan illcendiradenac; illac, aditcen dirade gaiztoac, peccatu mortalean illcen diradenac.
- G.—Cerprenio emango die onahi Christoc.
- E.—Seculaco gloria, cergatic beraren mandamentu santuac guardatucituen.
36. G.—Cerde gloria?
- E.—Jaungoicoaren presencian egotea ceruan dauden Santu, eta bienaventuradu gutcien companian, aren magestade Divinoa gotzatcen, eta alabatcen.
- G.—Cerprenio emango die gaiztoahi?
- E.—Seculaco infernua, cergatic beraren mandamentu santuac guardatu ezcituen (sic).
- G.—Cerde infernua?
- E.—Da lecu espantossobat, nun demonioac, eta condenatu gutciac dauden, eta egongo
- 36at. diraden esperanza bague eternidade gutcian penaz eta tormentuz beteric¹³.

(12) Hola dago idatzirik, eta ez «resucitatuco».

(13) «beteric» hitzaren ondotik, eta lerro horretan bertan, hau idazten du: «Almargen» eta izartxo bat azkeneko *-en* horren gainean. Gero, bazterrean, ahaztu zaizkion zenbait lerro ipintzen ditu. Hemen ere ikusten da nola liburua, idatzi eta geroago izan zen josia. Bazterrean erantsi dituen gauzak asten dira hemen: «G- Cer sinitcendezu...», eta hemen bukatzen dira: «etcin falta lezaqueana».

G.—Cer sinitcendezu, etsaten dezunean: Nic sinitcendet Espiritu-Santuan?

E.—Sinitcendet, Jauna, bay dala Trinite Santissimaco irugarren personea, ceyñari deritzon Espiritu-Santua; eta dala ygualmte. Aytearequin, eta Semearequin: eta Verac Eleyza Ama Santteari reuelatcendion gutcia dala inefablea: auda: etcin falta lezaqueana.

G.—Cerde Eleiza santa catholiquea?

E.—Christaub fiel gutcien congregacioa, edo vnioa.

G.—Norda christaub fiel gutcien munduonetaco burua?

E.—Aita santu Romacoa, ceini gutcioc gauden obligaturic obedcitera, Christoren Vicarioa danbetcela.

G.—Ceimbait (sic) Eliza (sic) dirade?

E.—Bat bacara¹⁴, Jauna.

G.—Ezdaude bada erriascotan

37. Eleiza asco?

E.—Bahi, Jauna; baña gutciac dirade bat: cergatic eleiza santa catholica governatcen deban burua (ceina dan Christo) dan bat: Christaub (sic) fiel gutcioc professatcen degun fedea, dan bat: eta baptismo santua dan bat.

G.—Cergatic etsaten saca (sic) Eleiceari santea?

E.—Cergatic Eleiza santa catholicac professatcen deban Leguea dan santea: Ceremoniac, ceinzuequin Jaungoicoari reberencia eguitenzacan:

37at. eta Eleizaco Sacramentuac diraden Santuac: baita cergatic Eliza Santa onetan betidiraden christaub asco, daudenac Jaungoicoaren gracian, ceinzuecgatic etsatendan, dirala santuac, euren virtute, eta costumbre onac gatic.

G.—Cer etsan nahideub, catholiqueac?

(14) Lehenbizi «bara» idatzi du; gero «ca» ipini du lerro tartean, adieraziz «ba»ren atzetik ipini behar dela. Beraz, «bacara».

E.—Vniversala: auda: Eleiza santa onec comprehenditcen, eta cogitcen debala Christandadegutcia, eta berac comprehenditcen ezdebanic, etcin

38. salvatu liteala.

G.—Cer etsan naideub santuan communioac?

E.—Jaungoicoaren gracion dauden gutciac diradela participante mundu onetan eguiten diraden ondasu (sic) espiritualetan corputz bateco miembroac betcela, ceina dan Eleiza Santa catholiquea.

G.—Nola guizona Eleitcearen miembro eguitenda?

E.—Eleizara sartuarequin.

G.—Nundic eleizara satucoda? (sic)

E.—Baptismo santua recebituarequin.

38at. G.—Cerde baptisterioa, edo baptismoa recebitcea?

E.—Christaub eguitea.

G.—Cer etsan nahi deub, peccatuan barçacioac.

E.—Eleiza Ama santeac dauquela gure peccatuan remedioa, Christo gure Jaunac eutci cituan Sacramentuac diradela mediante.

G.—Ceretsan nahideub, araguiaren resurreccioac?

E.—Juicioco egunean resucitaduco guerala gutcioc, bacoizaren animea biurcen dala bere corputcera.

39. G.—Cer etsan nahideub, vitciza fin bagueac.

E.—Onahi emango diela seculaco gloria, eta gaiztoahi, seculaco penea.

G.—Cer etsan nahideub, amenec?

E.—Credoan contenitcen dan gutcia aladala.

Doctrina Xptianaren bigarren partea, ceñetan declaratcendan cèr Oracio (edo cèr escatu) beardan; eta Eleyzaco Oracioac =

G.—Cerde Doctrina christianaren bigarren partea?

E.—Jaquitea cer oracio eguin (edo cer escatu) beardegun.

G.—Nola Jaquingo degu ceroracio

39at. eguin (edo cer escatu) beardegun?

E.—Jaquinarequin Paternosterra, eta beste Eleizaco Oracioac: ceinzuec diraden Ave Maria, eta Salvea.

G.—Norc etsan ceban Paternosterra?

E.—Jesu-christoc bere aubtic.

G.—Certaco?

E.—Guri nola oracio eguin bear degun eracusteco.

G.—Cerde oracio eguitea?

E.—Jaungoicoagana gueure Viotzac ifiniric, confianza otsoarequin aren Magestadeari escatcea convenizacun gracia.

40. G.—Cerequin escatcen diogu Jaungoicoari?

E.—Oracioarequin eta sacrificioaquin.

G.—Paternosterra etsaten dezunean norequin itz eguitendezu?

E.—Gure Jaungoicoarequin.

G.—Ceinda oracioetatic onena?

E.—Paternosterra.

G.—Cergatic.

E.—Cergatic Christoc bere autic etsanceban Apostoluac escatu cioben orduan?

G.—Cergatic gueiago?

E.—Cergatic dauzcan fundaturic bere charidade gutcian

40at. zazpi peticio.

G.—Ceinzuec dirade?

E.—1.^a Lenengo santificabidi zure itcena.

G.—Cer escatcen dezu peticio orretan

E.—Jaungoicoaren itcena izandirila ezagutua, eta honratua mundu gutcian.

G.—Ceinda bigarrena?

E.—2.^a Vektor gugana zure reinua.

G.—Cer escatcen dezu peiticio orretan?

E.—Jaungoicoac reinadezala gure animatan munduonetan graciaz, eta bestean gloriaz.

41. G.—Ceinda irugarrena?

E.—3.^a Eguinbidi zure vorondatea, nola ceruan, ala Lurrean.

G.—Cer escatcendezu peticio orretan?

E.—Egundezagula Jaungoicoaren vorondatea munduan gaudenoc bienaventuraduac ceruan eguiten debean betcela.

G.—Ceinda laugarrena?

E.—4.^a Egun iguzu gueuren egunerozco oguia.

G.—Cer escatcen dezu peticio orretan?

E.—Jaungoicoac emandeigula

41at. corputceraco mantenimentu convenientea, eta animaraco Espirituala graciaarena eta sacramentuac.

G.—Ceinda bostgarrena?

E.—5.^a Barca eguizguzu gueren zorrac, guc ere gueren zordunahi barcatcen diegun betcela.

G.—Cer escatcen dezu peticio orretan.

E.—Jaungoicoac barca deguigula gueure peccatuac, guc ere barcatcen diegun betcela agraviatu, eta gaitz, eguin di-guenhay.

42. G.—Ceinda, seigarrena?

E.—6.^a Ezgaitcezula eutci tentacioan erorten.

G.—Cer escatcen dezu peticio orretan?

E.—Jaungoicoac eutciezdeigula erorten, eta ez consentitzen pensamentu, edo tentacioren batean, ceinequin demonioac procuratcen deban gu peccatuan erortea.

G.—Ceinda zazpigarrena?

E.—7.^a Baina libragaitcezu gaitcetic.

G.—Cer escatcendezu peticio

42at. orretan?

E.—Jaungoicoac libra gaitcela peligro Espiritualetatic, eta temporalatetic.

G.—Cergaitic, bada, etsatendezu leembitcicoa: Aita gurea, ce-ruetan zaudena?

E.—Jaungoicoagana viotza jatsota humildade aundiarequin escatceco.

G.—Cer etsan nahi deub, aiz quenean añaditcen dezun itz arc: ceinadan *amen*?¹⁵.

E.—Ala itzan dirila.

43. G.—Cer oracio etsaten diozu principalmente ama Virgineari.

E.—Ave Maria, eta Salvea.

G.—Norc etsan ceban; ave Maria

E.—Aingeru San Gabrieleac Ama Virgineari salutaducion or-
duan.

G.—Norc etsanceban Salvea?

E.—Eleiza ama santeac, ceinac daducan recibituric Maria Santissimari favoreac *etscatceco* (sic).

G.—Ave Maria, edo Salvea etsaten dezunean, norequin itz eguitendezu?

E.—Ama Virginearequin.

(15) Eskuidatzian, azpimarraturik.

43at. G.—Norda ama Virginea?

E.—Da Señora bat virtutez betea, eta Jaungoicoaren ama.

G.—Altaran (sic) dagoana norda?

E.—Da imagina eta semejanzabat ceruan dagoanarena.

G.—Certaco dago altaran?

E.—Imagina vra dala mediante acorda gaitecten ceruan dagoanaz, eta cergatic dan beraren imagina, reverencia tu dezagun.

mro ☩☩☩☩☩ ☩☩☩☩☩ Lomismo eguin beardiezu beste santuan imagnahi.

G.—Oracio eguin beardiegu beste Santuahi?

44. E.—Bahi, Jauna, gueure bitartecohai betcela.

G.—Cer gauza dirade Aingueruac?

E.—Dirade Espiritu bieneventuradu batzuec, daudenac ceruan Jaungoicoa alabatcen.

G.—Certaco Jaungoicoac criatucituan Aingueruac?

E.—Aren Magestade Divinoa alabatceco, eta beraren ministroac betcela gobernadecean Eleicea, eta gorde ditcean guizonac.

G.—Orrela badezu zuc ere Aingueru guardacoa?

44at. E.—Bahi, Jauna, eta guizon, eta andra gutciec deub bacoizac berea.

mro ☩☩☩☩☩ ☩☩☩☩☩ Bada euqui eguiozo devocioa, eta encomendazaquitzo egun ero.

Doctrina Christianaren irugarren partea ceñetan declaracen dan cèr obratu beardan

- G.—Ceinda doctrinaren irugarren partea?
- E.—Jaquitea cer obratu beardegun.
45. G.—Nolajaquingo degu cer obratu beardegun?
- E.—Jaquinarequin Jaungoicoaren legueco mandamentuac, bost Eleizacoac, eta amalaub obra misericordiazcoac.
- G.—Cein da Jaungoicoaren legueco mandamentuetatic lenengo?
- E.—1.º Jaungoicoa amatcea beste gauza gutkien gainean.
- G.—Norc Jaungoicoa amatcen deub?
- E.—Jaungoicoaren mandamentuac gordetcen dituanac.
- G.—Cerdá Jaungoicoa amatcea beste gauza gutkien gainean?
- 45at. E.—Nahi itzatea bacoizac bere vitcia lenago galcea, aren Magstadea ofenditu baño.
- G.—Certara obligatcen gaitu mandamentu onec gueiago?
- E.—Jaungoicoa bera solamenteanimaco, eta corputceco reverencia aundiarequin, adoratcera; fede, eta Esperanza otsoarequin beragan siniztcen (sic) degula.
- G.—Norc peccatu eguiten deub mandamentu onen contra?
- E.—Idoloac, eta Jaungoico falsoac adoratu, eta sinitcendituanac.
46. G.—Norc bestec?
- E.—Agoreroac, eta adivinadore falsoac sinitcen dituanac; eta vsatcen debanac Echitceriaquin, edo gauza supersticioquin.
- G.—Ceinda bigarren mandamentua?
- E.—2.º Necesidade bague juramenturic ez eguitea.
- G.—Norc juramentu eguiten deub necesidad bague?

- E.—Eguia bague, justiciabague, eta premiabague juramentu eguiten debanac.
- G.—Peccatu da criaturac necesidade bague juramentu eguitea?
- 46at. E.—Bahi, Jauna; cergaitic juramentu eguiten dioben (sic -b-) eruren (sic *eru-*) Criadoreari.
- G.—Cer remedio dago, bada, juramenturic ez eguiteco envano, edo necesidade bague?
- E.—Acostumbratcea, etz, edo bahi etsatera, Christoc eracusten digun betcela.
- G.—3.º Ceinda irugaren (sic) mandamentua.
- E.—Jayac guardatcea.
- G.—Norc jayac guardatcenditu?
- E.—Messa (sic) otsoa ensuten (sic) debanac eta trabajatcen etzdebanac jahiegunean necessidadebague.
47. G.—Ceinda laugarrena?
- E.—4.º Gurasoac honratcea.
- G.—Norc honratcenditu guratsoac?
- E.—Obedecitu, socorritu, eta reverenciatcen dituanac.
- G.—Norzuac, aita, eta amaz ostera aditcendirade guratsozat?
- E.—Nagusiagoac hedadean, dignidadean, eta goviernoan.
- G.—Norzuac dirade guratsoac dignidadean?
- E.—Sacerdote, eta Religiosoac.
- G.—Ceinzuac dirade goviernoco, guratsoac.
- E.—Alcate jaunac, eta beste repu-
- 47at. blica, edo Erria gobernatcen debeanac.
- G.—Ceinda bostgarrena?
- E.—5.º Inor ezillcea.
- G.—Cer aguincen deub mandamentu onec?

- E.—Lagun proximoa ez ofenditcea ez eguinaz, ez itzas (sic -s), eta ez deseoz.
- G.—Ceinda seigarrena?
- E.—6.º Castidadea goardatcea.
- G.—Cer agincen deub mandamentu onec?
- E.—Itzan gaitecela garbiac, eta castoac pensamentuetan, itcetant, eta obraetan.
48. G.—Ceinda zazpigarrena?
- E.—7.º Etcer ez ostutcea.
- G.—Cer agincen deub mandamentu onec?
- E.—Inoren gautzaric ez quenzaya (sic), ez eduquitcea, eta ez nahi itzatea jabearen vorondatearen contra.
- G.—Ceinda zortcigarrena?
- E.—8.º Falso testimonioric ez egoztea eta guezuric (sic) ez etsatea.
- G.—Cer agincen deub mandamentuonec?
- E.—Lagun proximoaren gaitcic ligiramente (sic) ez juzgatcea; eta ez etsatea, eta ez gueiago
- 48at. aditcea gustoa arcen debala, proximoaren faltaric.
- G.—Norc faltatcendeub mandamentu onetan?
- E.—Razoiaren contra juzgatcen debanac, eta infamatcen debanac; eta descubritcen debanac secretoan gorde beadand gauzaren bat; eta guezurra etsaten debanac.
- G.—Cer eragoztenda bederatcigarren, eta amargarren mandamentuetan?
- E.—Sensualidadeco, eta haciendaco codiciac.
nro = Etsan izazu Eleizaco mandamentuac.
49. damentuac.
- Disc.º Eleiza ama Santearen mandamentuac dirade bost & fol. 7=

- G.—Certaco dirade mandamentu oec?
- E.—Jaungoicoaren Leguecoac obeto gordetceco.
mro Etsan itzazu obra misericordiazcoac.
 Discip.^o Obra misericordiazcoac dirade amalaub & al folio 7 B^a
- G.—Cergatic etsatenzatea, misericordiazcoac?
- E.—Cergatic necesidade graveren batean baitce, ez gaituen obligatcen peccatu mortalaren azpian
- 49at. *Doctrina Christianaren laugarren partea, ceñetan declaratcen diraden recebitu (sic) beardiraden Sacramentuac*
- G.—Ceinda Doctrinaren laugarren partea?
- E.—Jaquitea cer recebitu beardegun.
- G.—Nolajaquingo degu cer recebitu bear degun?
- E.—Jaquinarequin zazpi Sacramentuac.
- G.—Cergauza dirade Sacramentuac?
50. E.—Dirade Christo gueure Jaunac institutucituan (sic -tut-) señale bazuec, guri, ohec diradela mediante, beraren gracia, eta virtuteac emateco.
- G.—Cerde gracia?
- E.—Da itzan Dibino bat, eguiten gaituana Jaungoicoaren seme, eta ceruco heredero
- G.—Cer virtute ematen debeat sacramentuac, graciarequi (sic -qui-) batera?
- E.—Principalmente iru, theologalac eta Divinoac: noladiraden: fedea, esperancea, eta charidadea.
- 50at. G.—Certaco Christoc instituituceban Sacramentu Baptismo-coa?
- E.—Peccatu originala quenceco bahita baptizatcen danagan arquitcen dan edoitceineco (sic) peccatu barcatceco.
- G.—Ceini etsatenzaca peccatu originala?

E.—Gueure aita Adanec eguinceban lenengo peccatuari; ceinequin guztio, beragandic heredaturic, jayotcen gueran.

G.—Guitzonac jaiotcen dirade christaub eguinic?

E.—Ez, Jauna, eta ez Eleizan sarturic.

B.—Nun eguiten dirade christaub?

51. E.—Baptismo santuan.

B.—Nundic Eleizara sarcen dirade?

E.—Baptismo santutic.

B.—Cer recebitcen debeat baptismo santuan?

E.—Fedea, Esperancea, eta charidadea.

G.—Certaco Jaungoicoac emancigun fedea?

E.—Beragan, eta bere misterio gutcietan sinitceco, ecutsi baguinduz bequin (sic) ondo; cergatic aren magestade Divinoac ala dauzcan Eleiza ama santeari revelaturic; eta Eleiza ama santeac

51at. ala eracusten digun guri.

G.—Cerequin galcen da fedea?

E.—Eregiaco edoitcen (sic) peccaturequin.

G.—Certaco Jaungoicoac emancigun Esperancea.

E.—Esperatceco gloria, eta ondasun eternoac Jaungoicoaren gracia, eta gueure obra onac diradela mediante.

G.—Cerequin galcenda Esperancea.

E.—Desesperacioarequin.

G.—Certaco Jaungoicoac emancigun charidadea?

E.—Jaungoicoa bera, gauza gutcien gainean, amatceco; eta,

52. guere (sic) buruac becela, lagun proximoa.

G.—Cerequin galcenda charidadea?

E.—Edoitcen peccatu mortalequin.

- G.—Christauba salvatu valiteque fedea, eta Esperancearequin, charidadea vague?
- E.—Ez, Jauna.
- G.—Caridadearequin, fedea, eta esperanza (sic *-za*) bague?
- E.—Ez, Jauna, cergatic ezdagoan charidaderic, fedea, eta esperanzabague.
- G.—Christoren eriotcearequin, beste bague, salvatu baliteque?
- E.—Ez, Jauna; cergatic diraden
- 52at. necessario obra onac Jaungoicoaren gracion eguinac, Christoren eriotcearequin salvatceco.
- G.—Ceruan daudenac badauquea federic?
- E.—Ez, Jauna, cergatic ecustendebean, emen ecutsibague, sinicen cebean vra.
- G.—Badauquea Esperanzaric?
- E.—Ez, Jauna; cergatic alcanzatu cebean emen ichodeten cebean vra.
- G.—Charidaderic badauquea?
- E.—Bahi, Jauna, aldatean aundiana (sic *-ana*).
- G.—Certaco da sacramentu confir-
53. maciocoa?
- E.—Gu confirmatceco, eta fortaletciceco, (sic *-tcice-*) baptismoan recebitu guenduan fedean.
- G.—Certaco da sacramentu penitenciacoa.
- E.—Baptismo santua recebitu ezquero eguin ditugun peccatu mortalac, baita venialac ere, barcatceco.
- G.—Cerde peccatu mortala?
- E.—Jaungoicoaren Legue santearen contra gauzaren bat eguita, pensamentuz, itcez, obraz, edo deseoz.
- G.—Cergatic etsatenzaca mortala?
- E.—Cergatic illcen deban peccatu

53at. mortala eguiten debanaren animea.

G.—Cerdiligencia eguin bear deub christaubac peccatu mortala barca daquion, eta recebitdizan (sic) Sacramentu penitenciacoaren ondasunac: aub da: confesio eguiazcoa eguitemeco, eta comulgatceco?

E.—Bost diligencia, Jauna; 1.^a Lenengoa: espacio, eta cuidadu aundiarequin bere peccatuan examinea eguitea.

2.^a Bigarrena: eduitceca damua, eta dolorea peccatu eguina Jaungoicoaren contra.

3.^a Irugarrena: eguitea proposito

54. firmea ez gueiago peccaturic eguiteco bere vitcian.

4.^a Laugarrena: humildade aundiarequin confessatcea bere peccatu gutciac, batere euci bague lotsat (sic -t) eta ez bildurrez.

5.^a Bostgarrena: eduitceca animoa cumplitceco, eta cumplidu beardeub, confessoreac ematendion penitencia.

G.—Cerde peccatuan examinea eguitea?

E.—Bacoitzac berac gogora ecartea pensamentuz, itcez, obraz, edo deseoz eguindituan peccatugutciac Jaungoicoaren Le-

54at. gueco, edo Eleizaco mandamentuan contra.

G.—Cerde peccatu veniala?

E.—Da disposiciobat pecatumortalarena.

G.—Cergatic etsatenzaca veniala?

E.—Cergatic christubac (sic -tu-) ligiramente eguitendeban, eta ligiramente barcatcenzacan.

G.—Cembait gauza gatic barcatcenda peccatu Veniala?

E.—Bederatci gauza gatic.

G.—Ceinzuec dirade?

E.—1.º Lenengoa: Messa enzuteagatic.

2. Bigarrena: comulgatcea gatic.

3. Irugarrena: confessio generalagatic.

55. 4. Laugarrena: Obispoaren bendicioagatic.
 5. Bostgarrena: Vrbedeincatugatic.
 6. Seigarrena: Ogui bedeincatua gatic.
 7. Zazpigarrena: Paternosterra etsateagatic.
 8. Zorcigarrena: Sermoya enzuteagatic.
 9. Bederatcigarrena: Jaungoicoari misericordia escatcen
 zacala, bularra jotceagatic. (*Errubrika*)¹⁶.

55at. *Eucharistiaco misterioa*

G.—Certaco Christoc instituituceban Sacramentu communiocoa?

E.—Guc recebituarequin dignamente itzan daquigun guere animataraco mantenimentua, eta augmenta deigun gracia, ceinequin christauba guelditcendan vnituric Christorequin.

G.—Nordago Santissimo Sacramentu altaracoan?

E.—Jesu-Christo gueure Jauna Jaungoico, eta Guizona dan partez, real eta verdaderamente ceruetan dagoan betcela.

56. G.—Cembait Sacramentu altaraco dirade?

E.—Bat solamente, Jauna.

G.—Ezdago, bada, Sacramentu altaracoa Eleiza ascotan?

E.—Bahi, Jauna, baño gutciac dirade bat.

G.—Cerdago hostia consagratuan?

E.—Sacerdote Jaunac etsatendituan itz consegracioco (sic -se-) ahen virtutez, Jesu-Christo gueure Jaunaren corruptza.

G.—Viciric dago?

(16) Ez genuke esango errubrika hau eta 25. orrialdean dagoena, esku berak egin dituenik.

E.—Bahi, Jauna.

G.—Viciric egoteco, cer dauque?

E.—Animea, eta odola.

56at. G.—Sacerdote Jaunac consagratcendituanean hostia asco, cembait hostia diraden, ambeste Christo guelditcendirade?

E.—Ez, Jauna; cergatic Christoric ezda bat baitcic.

G.—Sacerdote jaunac partitcen debanean hostia consagratua, zatitcenda Jesu-Christoren corputza?

E.—Ez, Jauna.

G.—Cer zatitcenda bada?

E.—Oguiaren cantidadea.

G.—Cein partetan guelditcendagueiago?

E.—Gutcietan berdin eta osoric.

57. G.—Hostiaren cein partetan dago Christo:

E.—Hostia gutcian dago christo gutcia; eta hostiaren edoitcencoco partetan dago Christo gutcia.

G.—Noiz etortenda christo ostiara?

E.—Sacerdote Jaunac ostia jatso baño lehenago etsaten dituan itz ahequin batera.

G.—Itz consagracioco ahec etsan baño lehenago cercegoan hostian?

E.—Ogui guichibat, Jauna.

G.—Cer eguinzan guero oguiazaz?

E.—Convertiduzan, itz consagracioco ahec mediante, Christoren corputcean.

57at. G.—Oguiric guelditcen bada hostia artan guero?

E.—Ez, Jauna; baitcican solamente oguiaren accidenteac: noladiraden: colorea, saborea, eta cantidadea.

G.—Cerdago calizan?

- E.—Sacerdote Jaunac etsatendituan itz consagracioco ahen, virtutez, Jesu-Christo gueure, Jaunaren odola.
- G.—Viciric dago?
- E.—Bahi, Jauna; cergatic dagoan vnituric anima, eta corputzarequin batera.
- G.—Noiz etortenda Christo calizara?
58. E.—Sacerdote Jaunac, caliza jatso baño lehenago etsaten dituan itz consagracioco ahequin batera.
- G.—Eta lehenago cer cegoan calizan?
- E.—Ardaub guichibat.
- G.—Cer eguinzan ardaub vra itz consagracioco ahec ezquero?
- E.—Convertiduzan, consagratio (sic *-cio*) itz ahec mediante, Christoren odolean.
- G.—Guelditu bazan guero ardauric calizan?
- E.—Ez, Jauna; baitcican ardauren accidenteac: nola diraden: colorea, saborea, cantidatea, eta
- 58at. vsaya.
- G.—Hostian, ala calizan dago gueiago Christo?
- E.—Bietan igualmente.
- G.—Trinidadeco iru Personac daude hostia, eta caliza consagratuetan?
- E.—Bahi, Jauna, cergatic bietan dagoan Jaungoicobat gutcia.
- G.—Anbadago ama Virginea, edo beste santu, edo ainguerurenbat?
- E.—Ez, Jauna.
- G.—Christo gueure Jaunac ceruari eusten badio hostian, eta calizan jarteco?
- E.—Ez, Jauna: cergatic ceruan dagoan-
59. betcela guelditcenda aren Magestadea hostian, eta calizan modo maravilloso batean consagracioco itz ahec dirade-

la mediante, extenditcendala egotera ceruan, eta sacramentu altaracoa dagoan lecu gutcietan.

G.—Comulgatcen ceranean, cer recebitcen dezu?

E.—Christo guere Jauna real, eta verdaderamente ceruan dagoan betcela gloria aundiz beteric.

G.—Cer disposicioarequin arquite bearda christauba sacramentu communiocoa recebitceco?

59at. E.—Animea Jaungoicoaren gracion, eta corputza balur naturalean.

G.—Cerde animea Jaungoicoaren gracion eduquitcea?

E.—Ondo confessaturic peccatu mortalaren escrupuloric batre bague egotea.

G.—Cerde corputza balur naturalean eduquitcea?

E.—Gaubaren erditic atsi, eta commulgatuarte, janic, eta ez edanic artubague egotea.

G.—Certaco da sacramentu extrema Vnciocoa?

E.—Iru gauzataraco. Lehenen-

60. 1.^a goa: Pecatuac eutcitcen dituen mancha, eta relequia-hec quenceco.

2.º Bigarrena: Emateco animeari ezfuerzoa Demoniaren contra.

3.º Irugarrena: emateco corputzari *otsazuna* (sic *-tsaz-*) *convenibat*zaco.

Certaco da ordenaco sacramentua?

E.—Consagratu, eta ordenatceco, eta ordenatuahi gracia emateco, euren officioa ondo eguiteco.

G.—Certaco da sacramentu matrimoniocoa?

E.—Esconceco, eta esconduahi gracia

60at. emateco, ceinarequin viciditean euren artean baquean, eta atci ditceam (sic *-m*) semeac ceruraco.

G.—Cer disposicio bearda Sacramentuaub recebiceco?

E.—1. Lehenengoa: Jaungoicoaren gracion arquitcea.

2.º Bigarrena Doctrina Christiana ondo jaquitea:

3.—Irugarrena: ez eduquitcea impedimenturic batere eragotci dezaqueanic Sacramentuaub contrahitcea.

61. *Practica delas Virtudes thelogas (sic)*

G.—Noiz dago christauba obligaturic eguitera acto Fedecoa, Esperanzacoa, eta Charidadecoa?

E.—Lehenengoa: Vso razoizcora etorriezquero aditcen emantzaionean, daducala obligacio aub peccatu mortalaren azpian.

Bigarrena: Vrtean bein *guchianaz*.

Irugarrena: Fedearen, edo Esperanzaren; edo Charidadearen contra etortenzayonean tentacionen bat ahin aundia,

61at. eta fuertea, nolaveragandic, etcin quendulezaquean, edo, vencitu tentacio vra, acto ohec eguinda baitce
beztela

Acto Fedecoa

Neure Jauna, eta Jaungoicoa Nic sinitcendet firmemente Trinidad Santissimaco misterioa, Sinitcendet Aitea dala Jaungoicoa: Semea dala Jaungoicoa: Espiritu-Santua dala Jaungoicoa: baño orregatic ezdiradela iru Jaungoico; baitcican Jaungoicobat bacarra, eta iru Persona diferenteac.

62. Sinitcendet, Jaungoicoaren Semea (ceina dan Trinidadeco bigarren Personea) Guizonadan partez, concebituzana Espiritu-Santuaren obraz; eta jayo zana Santa Maria Virginagandic; Ama Virginea, Semea eguiñ baño lehen; Semea eguiten, eta Semea eguin ezquero beti guelditcenzala lehen betcela Virginaric.

Sinitcen det nœuvre (sic) Jesuchristo Jaunac padecitu cebalaerioza, eta passio, ni redemitceagatic, eta salvatceagatic Irugarren egunean resucitatuzala

- 62at. illanartetic: eta berroquehigarrenean gloriosoa igo**ce**bela ce-ruetara.

Sinitcendet, etorrigo dala juicioco egunean, Viciac, eta illac juzgatcera: eta emango diela onahi *suc*ulaco (sic) Gloria; eta gaiztohay *sec*ulaco Infernua.

Sinitcen det guere Jesu-Christo Jauna dagoala Jaungoico, eta Guizon real, eta verdaderamente, Sacramentu Altaracoan, eta vera dala Sacramentu gutkien autorea eta instituitu cituana. Sinitcen det neure Jaungoicoa

63. bera dala poderosoa; eguiten debala bere *nay*arequin, *nay* debangutcia. Finalmente sinitcen ditutaren Magestadeac re-belaturic daduzcan beste gauza gutciac Eleyza Ama Santeari, eta Eleyza aub, ceinaren buruadan Christo bera; dala sola-mente bat, eta santea, catholiquea, eta Apostoliquea.

Acto Esperanzacoa

Nic esperatcen det, neure Jauna, eta Jaungoicoa, cerrone bondade, eta misericordia infinita orregan.

- 63at. Esperatcen det, Jesu-Christoren merecimentuac gatic, eta neure obra onac gatic, salvatuco *nay*zala.

Esperatcendet, barcatuco dirazula neure peccatuac, baldin formatcen badet bearderan damua eta dolorea *ceur* (sic) ofendituarena.

Esperatcendet, Escatcen badizut Viotcetic misericordia, con-credituco dirazula, eta ceure gracia mediante, ez nabela venzi-tuco Infernu gutciac

64. *Actos de Fé, Esperanza y Charidad*

Acto Charidadecoa

Amatcenzaitut, neure Jaungoicoa, Vioz gutcitic; cergatic ce-raden ahin dignoa izan zaitean amataua.

Amatcendet neure Jesu-Christo nueure (sic) criadorea redemp-torea, eta Salvadorea=

Onorc amatu cinzaquean ceruan Aingueruac amatcen zaituen betcela! O ceinec amatucinzaquean, alaco viozarequin, nola-coarequin amatcen zaituan neure Jesu-Christoren Humanidadeac,

64at. eta bere Ama Santissimac!

Oceinec amatu cinzaquean merecidezun betcela; Baño yaque-nic (sic) cergatic nayzan flacoa, etcin amatubatzaytut ere merecidezun betcela, siquiera amatcen zaitut alaco moduan etcen, ceruric ezpatcenduca ere, nipremiatceco, ez Infernuric, nicastigatceco; orregatican ere ez neuqueala eutcico cerori amatu bague.

Amatcen det ceure Esposa, eta neure Abogada Maria Ama Andrea.

Amatcen ditut, ceuri gostoa (sic)

65. emateagatic, neure etsay gutciac.

Amatcen det paciencia, eta barcacioa, recebitu dituran venganza, eta injuria gutciana.

Contricioco Actoac

Damudet, Jauna, ceur ofenditua, cergatic ceran cerana.

Damudet Jauna, ofenditua ceure bondade infinito.

Damudet, neure etsayan injuriaz vengatua.

Damudet, exemplu gaiztoa emana neure proximoay.

Damudet beardan amorio-

65at. arequin ez amatua neure Jaungoicoa, eta proximoac.

Damudet, ahin guichi visitatua, eta reverenciatua Santissimo Sacramentu Altaracoa.

Damudet ain desgraciatua (sic) izana neure Jesu-Christogana.

Damudet ez vsatua beardan betcela Eleizaco Sacramentuaquin.

Damudet ez acordatua invocatcea Ama Virgineari, neure itceneco Santuari, eta beste santu gutciay. (Errubrika)¹⁷.

66.

Christaua (sic -*aua*) peccatu mortalaren azpian ezpadago ere obligaturic jaquitera emen seguitcen diraden oracioac; aladalaere, cergaytic asco convenicolitzaio jaquitea; argaytic, bada, dixoaz (sic) emen escribituric.

Zazpi peccatu capitalac, ceñay deitcenzatean pecatu mortallac, dirade ohec.

- 1.º Lenengoa: Soberbia.
- 2.º Bigarrena: Avaricia.
- 3.º Irugarrena: Lujuria.
4. Laugarrena: Ira, edo venganza.

66at. za.

5. Bostgarrena: Gula.
6. Seigarrena: imbidia edo inoren onaz gaitz arcea.
7. Zazpigarrena: Nagusitasuna.

Zazpi pecatuohen contra arquitcen dirade zazpi Virtute

1. Lenengoa: Soberbiaren contra, Humildadea.
2. Bigarrena: Avariciaren contra Liberalidadea.
3. Irugarrena: Lujuriaren contra, Castidadea.
4. Laugarrena: Iraren, edo venganzaren contra Paciencia.

67. 5. Bostgarrena: Gularencontra Abstinencia: edo convenizain baño (sic) gueiago ez jatea, etaezedatea (sic: *hirurak bat*).
6. Seigarrena: Inbidiaren¹⁸ contra, caridadea.

(17) Errubrika hau eta 25. orrialdean ageri dena, esku berdinak eginak daitezke izan.

(18) Lehenbizi «Yndiaren» idatzi du, eta gero *bi* silaba sartu du, lerro tartean ipiniz. Beraz, guk «Ynbidiaren» irakurri behar dugu.

7. Zazpigarrena, Naguitasunaren contra, Diligencia, edo obra onac eguiteco ciudadua paratcea.

Animaren etsayac dirade iru

Lenengoa: Demonioa.

Bigarrena: Mundua.

Irugarrena: Araguaia.

67at. Animaren pottenciac (sic -tt-) dirade iru=

1.^a Lenengoa: Memoria.

2.^a Bigarrena. Entendimentua.

3.^a Irugarrena Vorondatea.

Gorputzaren (sic) sentiduac dirade bost.

Lenengoa: Ecustea.

Bigarrena: Aditcea.

Irugarrena: Vsaya senticiea (sic)

Laugarrena: Gustua arcea

Bostagarrena: Escuaz icutcea.

Virtute Theologalac dirade iru

1.º Lenengoa fedea 2 Bigarrena Es-

68. perancea. Irugarrena: caridadea (sic).

Virtute Cardinalac dirade laub.

1. Lenengoa. Prudencia.

2. Bigarrena. Justicia.

3. Irugarrena. Fortalezza.

4. Laugarrena. Templanza.

Espiritu-Santuaren Doeac dirade zazpi-

1. Lenengoada, Sabidurico (sic -rico) Doea.

2. Bigarrena, Entendimentuco Doea.

3. Irugarrena, conseju onaz gobernatceco Doea.
 4. Laugarrena, Fortalezaco Doea.
- 68at.
5. Bostgarrena, Ba(c)oitza bere faltac ezagutceco Doea.
 6. Seigarrena, Piedadeco Doea.
 7. Zazpigarrena, Jaungoicaren bildurtasunaco Doea.
Espiritu-Santuaren Fructuac dirade amabi —
1. Lenengoa: Caridadea (sic).
 2. Bigarrena. Baquea Espiritucoa.
 3. Irugarrena: Longanimidadea, ceñec declaratcen deban animoaren generosidadea, eta aunditasuna ondasun etorquizun eterno aen icho eten (sic) egotean.
 4. Laugarrena: Benignidade(a)
- 69.
5. (Hautsiric orri hau, eta uste dugunez
 6. beste bat ere bai; beraz gutxienez BI (2)
 7. orri falta dira).
 - 8.
 - 9.
 - 10.

(Lekaroz, 1983, Azaroak 25)